

- Verantwortung von Staat und Bürger für die Zukunft der Schöpfung // Grundsatzprogramm der Christlich - Sozialen Union in Bayern. – München: Atwerb Verlag, 2005. S. 268.
6. Aufbruch und Orientierung. Die CSU gibt sich ein neues Grundsatzprogramm - Antwort auf große Zukunftsfragen // Bayernkurier. – Nr. 5/4. Februar 2006. S. 11. Bayernkurier. – Nr. 5/4. - Februar 2006. S. 11.
 7. Bayernkurier. – Nr. 5/4. - Februar 2006. S. 11.
 8. “Das C bleibt wichtig”. Glück: Werden alle Kräfte mobilisieren // Bayernkurier. – Nr. 5/4. Februar 2006. S. 11.
 9. “Das C bleibt wichtig”. Glück: Werden alle Kräfte mobilisieren // Bayernkurier. – Nr. 5/4. Februar 2006. S. 11.
 10. Aufbruch und Orientierung. Die CSU gibt sich ein neues Grundsatzprogramm - Antwort auf große Zukunftsfragen // Bayernkurier. – Nr. 5/4. Februar 2006. S. 11.
 11. “Das C bleibt wichtig”. Glück: Werden alle Kräfte mobilisieren // Bayernkurier. – Nr. 5/4. Februar 2006. S. 11.
 12. Aufbruch und Orientierung. Die CSU gibt sich ein neues Grundsatzprogramm - Antwort auf große Zukunftsfragen // Bayernkurier. – Nr. 5/4. Februar 2006. S. 11.
 13. Bayernkurier. – Nr. 5/4. - Februar 2006. S. 11.

УДК 354.85

Крывашэй Д.А.

СУБ’ЕКТ КУЛЬТУРНАЙ ПАЛІТЫКІ: ПАРАЎНАННЕ ЕЎРАПЕЙСКАГА ВОПЫТУ

Да сённяшняга дня культурная палітыка не існуе як дакладна вызначаная вобласць даследаванняў з узгодненымі парадыгмамі даследавання і метадалогіяй. Яна аб’ядноўвае работы рознага дысцыплінарнага паходжання – кіраванне мастацкай сферай, даследаванні камунікацый, гарадскія даследаванні (urban studies), культурныя даследаванні (cultural studies), эканоміку культуры – і яшчэ не падрыхтаваная да вызначэння, як гэтыя розныя часткі могуць быць аб’яднаны ў адзінае цэлае.

У трактоўцы культурнай палітыкі ніводная краіна яскрава не акрэслівае яе суб’екта (актора). Вызначэнні абмяжоўваюцца словазлучэннямі “органы дзяржаўнай ўлады”, “дзяржава”, “прыватны сектар”, “грамадскія органы (арганізацыі)”. Гэта патрабуе больш падрабязнага разгляду праблемы.

Суб’екты культурнай палітыкі ў працэсе рэалізацыі яе асноўных мэт і задач рэалізуюць свае правы і выконваюць абавязкі, якія ўстаноўлены прававымі нормамі (як міжнароднымі так і нацыянальнымі). Апошнім часам у структуру прыняцця рашэнняў увадзяцца новыя акторы.

Галоўным суб’ектам культурнай палітыкі з’яўляецца дзяржава, якая праз свае структуры аказвае ўплыў на развіццё сферы культуры. Пры гэтым выдзяляюцца асноўныя тыпы дзяржаўных інстытуцый, якія займаюцца здзяйсненнем культурнай палітыкі:

- органы вышэйшай дзяржаўнай улады;
- асобны орган выканаўчай улады (напрыклад, міністэрства культуры);
- дзяржаўна – грамадскія органы (Савет па мастацтву ў Вялікабрытаніі, культурныя фонды, якія фінансуюцца з дзяржаўнага бюджэту, у Венгрыі);
- адміністрацыйныя структуры пры рэгіянальных органах улады (землях, аўтаноміях).

Менавіта ролі “адміністрацыйнага фактару” у культурнай палітыцы з пачаткам эпохі трансфармацыі сталі надаваць значную ўвагу ў краінах Цэнтральнай і Усходняй Еўропы. Гэтыя краіны імкнуліся выкарыстаць на практыцы вопыт “дэцэнтралізацыі” адміністравання, якая была рэалізавана ў краінах Заходняй Еўропы ў 80-х гадах. У апошніх неабходнасць перагляду сістэмы кіравання была выклікана працэсамі дэмакратызацыі культуры, накіраванай на ўзмацненне мясцовай ідэнтычнасці і актывізацыі ўдзелу ў культурным жыцці на мясцовым узроўні, канцэнтрацыі ўвагі не столькі на спажыванні культурнага прадукту, колькі на асабістай дзейнасці. У такой сітуацыі кіраванне з цэнтра не магло хутка рэагаваць на запатрабаванні мясцовага культурнага асяроддзя, якое хутка мянялася. У выніку з’явілася новая форма партнёрства дзяржаўнай улады і рэгіёнаў, якая акрэслівала тэрмінам “дэцэнтралізацыя”. Сам тэрмін можа быць акрэслены як “дэцэнтралізацыя культурнай дзейнасці” і як “дэцэнтралізацыя паўнамоцтваў прыняцця рашэнняў”. Нас цікавіць менавіта другое вызначэнне.

Працэсы больш актыўнага ўключэння рэсурсаў рэгіянальнага і мясцовага ўзроўня ў сферу выпрацоўкі рашэнняў і такім чынам фармавання новых суб’ектаў культурнай палітыкі ў розных краінах мелі свае асаблівасці.

У Францыі адбылося перамяшчэнне прадстаўнікоў цэнтра на рэгіянальны ўзровень шляхам стварэння рэгіянальных дырэктарыяў па справах культуры, якія падпарадкаваныя цэнтру. Фінляндыя, Швецыя, Данія, Нідэрланды стварылі развітую сістэму мясцовага самакіравання. Рашэнні па культурнай палітыцы на муніцыпальным узроўні ў Фінляндыі прымаюцца Муніцыпальным саветам (выбарны орган), яго выканаўчым камітэтам і выканаўчымі органамі, на чале якіх стаіць мэр. [1, 204]

У дадзенай сістэме асноўныя абавязкі цэнтральнага ўраду ляжаць у сферы каардынацыі і доўгатэрміновага планавання, а таксама фінансавання ўстаноў культуры нацыянальнага значэння. У кампетэнцыі цэнтра звычайна застаюцца пытанні палітыка-прававога забеспячэння культурнай сферы, здзяйсненне міжнароднай культурнай палітыкі. Асноўная мэта такой дэцэнтралізацыі палягае на тым, каб дакладна акрэсліць паўнамоцтвы цэнтральных, рэгіянальных і мясцовых выбарчых органаў у прыняцці рашэнняў.

Вопыт Фінляндыі дэманструе, наколькі гэта няпростое пытанне. У “фінскай мадэлі” культурнай палітыкі роля рэгіёнаў застаецца дакладна не акрэсленай. Стварэнне сістэмы з адзінацці рэгіянальных саветаў па справах мастацтва павінна было забяспечыць падзел паўнамоцтва па вертыкалі. Аднак на справе дадзеныя органы сталі працягам сістэмы цэнтральнага кіравання. З уваходам Фінляндыі ў ЕС (1995 г.) былі сфарміраваны 19 рэгіянальных саветаў, якія ўзялі на сябе некаторыя функцыі па планаванню і кіраванню ў сферы культуры, аднак іх рэальная роля ў культурным развіцці на рэгіянальным узроўні застаецца мінімальнай. [1, 206]

У Германіі і Аўстрыі, якія маюць федэральную адміністрацыйную будову, рэгіянальная адміністрацыя цалкам самастойная ў прыняцці рашэнняў у сферы культурнай палітыкі на сваім узроўні.

Пытанне дэцэнтралізацыі закранае не толькі размеркаванне правоў і абавязкаў паміж ўладнымі структурамі па вертыкалі, яна мае дачыненне і да гарызантальнага распаўсюджвання адказнасці паміж рознымі органамі ў межах асобнага яруса ўлады, напрыклад, сярод міністэрстваў культуры і адукацыі.

Неабходна заўважыць, што дзяржава ніколі не была адзіным суб’ектам культурнай палітыкі. На выпрацоўку і прыняцце рашэнняў ўплываюць разнастайныя структуры грамадзянскай супольнасці ці недзяржаўнага сектару. Прыватны, камерцыйны ці грамадскі сектар атрымоўвае частку ўлады і адказнасці.

Калі для краін Заходняй Еўропы наяўнасць такіх удзельнікаў культурнага працэсу з’яўляецца звычайнай справай, то для посткамуністычных краін фонды, прыватныя культурныя

арганізацыі, новыя незалежныя прафесійныя асацыяцыі – адносна новыя ўдзельнікі палітычнай гульні.

Нельга не абясці ўвагай і арганізацыі, якія фармальна не з'яўляюцца ўдзельнікамі культурнага працэсу, аднак сярод іншага праследуюць культурныя мэты. Гэта палітычныя партыі, аб'яднанні нацыянальных меншасцей, рэлігійныя групы, фемінісцкія арганізацыі, таварыствы людзей з абмежаванымі фізічнымі магчымасцямі, дзіцячыя арганізацыі, а таксама такія сацыяльныя аб'яднанні, як, напрыклад бацькі і асацыяцыі грамадзян, якія вядуць гаворку аб працэсе палітыкі з пункту гледжання клопату аб маральных стандартах. У любым выпадку дзеянне такіх арганізацый і асацыяцый аказвае ўздзеянне на фарміраванне культурнай палітыкі. Па меркаванню Тоні Беннета, “яны – рэальныя акторы ў свеце палітыкі, якія ўплываюць па яе працэс шляхам выказвання запытаў асобных грамадзян, а таксама праз забеспячэнне рэалізацыі асобных напрамкаў, якімі культурная палітыка злучаецца з грамадскім жыццём. Аднак, ім рэдка надаецца такая ж самая ўвага даследчыкаў чым іншаму ўзроўню палітыкі, – які больш фармалізаваны і лягчэй пазнавальны, – узроўню дзеянняў ураду, грамадскіх і прыватных устаноў, якія ўключаны ў сектар культуры.” [2, 7]

У краінах Заходняй Еўропы некамерцыйныя ўстановы (non-profit) адыгрываюць важнае значэнне ў культурным сектары.

Найбольш змен у дзейнасці ўстаноў трэцяга сектара ў дзеяностых гадах датычыць посткамуністычных краін. Гэта відавочна, бо ўся інстытуцыянальная канструкцыя трэцяга сектара павінна была быць перабудавана. У пачатку дзесяноных гадоў мы сутыкнуліся з сапраўдным вываржэннем грамадскіх арганізацый ў культуры ў краінах Сярэдне-Усходняй Еўропы, у прыватнасці, фондаў і таварыстваў, якія паступова сталі важным партнёрам як дзяржаўнага, так і прыватнага сектара, накіраванага на атрыманне прыбытку. Дзяржава спрыяла гэтым ініцыятывам, укараняючы прававыя стымулы, у тым ліку і падатковыя. Наперадзе ў гэтай справе былі Польша і Венгрыя.

У Польшчы найбольшая колькасць пазаўрадавых арганізацый – каля 40% дэкларуе зацікаўленасць дзейнасцю ў галіне асветы. На наступных месцах: сацыяльная дапамога і ахова здароўя; на чавёртым – непасрэдна культура і мастацтва (24% у 1997 г.). Дзейнасць у галіне культуры пры гэтым ахоплівае разнастайныя галіны мастацкай творчасці, культурнай спадчыны (уключаючы аховы месцаў памяці), развіцця культуры нацыянальных меншасцей, захаванне старой архітэктуры і пейзажа і г.д. Гэта арганізацыі разнастайнага тыпа: таварыствы, саюзы таварыстваў, фонды. Вельмі нераўнамерным з'яўляецца “насычэнне” (калі так можна выразіцца) краіны пазаўрадавымі арганізацыямі: Варшава з'яўляецца сядзібай для звыш адной пятай усіх арганізацый: калі для ўсёй краіны паказчык колькасці арганізацый на 100 тыс. жыхароў складае 44, то ў былым варшаўскім ваяводстваве ён быў амаль у шэсць разоў большы. Варшава была пры гэтым сядзібай як арганізацый, якія былі звязаны з гэтым горадам, так і тых, што мелі агульнапольскае значэнне. З дадзеных Банка інфармацыі аб пазаўрадавых арганізацыях вынікае, што ў Варшаве дзейнічае каля 300 арганізацый, якія дэкларуюць, што культура з'яўляецца галоўнай сферай іх дзейнасці. Частка з іх цікавіцца перад усім праблемамі культурнай спадчыны: ці ў агульнапольскіх маштабах, ці ў маштабах сталіцы, ці, нават, квартала.

Адпаведна дадзеным 1998 г., у Эстоніі зарэгістравана каля 3000 арганізацый non-profit. Але не ўсе фактычна дзейнічаюць. У апошнія гады можна назіраць новую тэндэнцыю ў станаўленні профіля інтарэсаў гэтых устаноў. Яны ўжо не так актыўныя на полі культуры, як гэта было на пачатку дзесяноных гадоў. Звычайна адзначаецца, што межы трэцяга сектара, звязанага з культурай, складаюць каля 20%. Затое ўсё больш устаноў, якія займаюцца палітыкай і рэпрэзентацый груп інтарэсаў. З памянёных 20% каля паловы складаюць арганізацыі, якія непасрэдна звязаныя з культурай і аховай

культурнай спадчынай. Астатнія – галоўным чынам таварыствы, якія падтрымоўваюць рэгіянальныя традыцыі.

З афармленнем ў канцы 90-х гадоў XX ст. новай канцэпцыі ролі культуры як сродку развіцця грамадства (“культура – крыніца чалавечага развіцця”) на культурна-палітычнай арэне з'явіліся новыя суб'екты (акторы). Яны прыйшлі з прыватнага сектара эканомікі (бізнесмены) а таксама з органаў дзяржаўнага кіравання, якія наўпрост не звязаныя з культурай.

У гэты час з'яўляюцца першыя праекты “змешанага выкарыстання”, накіраваныя на атрыманне значных вынікаў адначасова ў некалькіх сферах: эканомікі, горадабудаўніцтва, культуры, транспарту і т.п. Разглядзім гэта на прыкладзе. Усё часцей на адміністрацыйным узроўні паднімаюцца пытанні развіцця гарадоў праз культуру. Тэндэнцыі гарадскога развіцця вядуць да таго, што культура мае прамое і ўскоснае ўздзеянне як на гарадскую супольнасць, гарадскую эканоміку, так і на знешнія сувязі ў сусветным маштабе. Культурная палітыка ў дадзеным кантэксце накіравана на вырашэнне такіх задач, як рэканструкцыя ўнутраных і знешніх вобразаў тэрыторый, прыцягненне інвестыцый, пошук новых эканамічных ніш, запуск працэсаў асяродкавых рэгенерацыі і рэканструявання, стымуляванне жыцця малых супольнасцей, усталяванне сувязей з іншымі гарадамі. У дадзеным падыходзе найбольш важнымі з'яўляюцца пытанні стратэгічнага планавання і стратэгічнага менеджмента, культурнага маркетынгу горада, які звязаны з сацыяльнай канцэпцыяй гарадскога развіцця. Для дасягнення пастаўленых мэтаў аб'ядноўваюцца намаганні прыватных інвестараў, дзяржаўных адміністратараў і прадстаўнікоў культуры. Аднак жонны з іх імкнецца дасягнуць сваёй мэты. Улада (пры гэтым не культурная адміністрацыя, а кіраўнікі гарадскім развіццём) імкнуча зрабіць свой горад больш прывабным, людзі бізнесу – знайсці спосабы стварэння новага рынкавага профілю і выкарыстаць культуру для прыцягнення новых кліентаў, дзеячы культуры – рэалізаваць свае творчыя планы і атрымаць фінансавую дапамогу як ад прыватных, так і ад дзяржаўных інвестараў.

Менавіта ў падобных праектах, якія маюць доўгатэрміновы перыяд рэалізацыі, назіраецца пашырэнне гарызантальных метадаў кіравання, узмацненне супрацоўніцтва паміж профільнымі інстытуцыямі дзяржаўнай адміністрацыі ў галіне культуры і тымі, якія не маюць непасрэднага дачынення да культуры. Напрыклад, праекты па ахове культурнай спадчыны патрабуюць сумесных намаганняў дзяржаўнай адміністрацыі ў галіне культуры, адукацыі, наваколлага асяроддзя, прамысловасці, занятасці, сувязі. Рашэнне пытанняў сацыяльнага забеспячэння дзеячаў мастацтва звычайна з'яўляецца вынікам сумеснай дзейнасці ведамстваў культуры, фінансаў, сацыяльнага забеспячэння, занятасці.

Усё больш прыхільнікаў знаходзіць уяўленне аб тым, што прыняцце рашэнняў у сферы культурнай палітыкі знаходзіцца не толькі ў кампетэнцыі дзяржаўных структур. Папулярнасць набывае канцэпцыя “крэатыўнага кіравання”. Адпаведна вызначэння Рывы Мітчэл, “на мове менеджмента гэта азначае, што кіраванне здзяйсняецца праз структуры існуючых сетак, форумы, інстытуты і адміністрацыйныя сістэмы, што зусім не азначае “бюракратычны” стыль рэалізацыі палітыкі, а мае на ўвазе гнуткасць і адкрытасць для далейшых інавацыяў”. [3, 275]

Найбольш шырока рэалізуецца гэты падыход у тых краінах, дзе дзяржава прытрымліваецца прынцыпу кіравання “на адлегласці выцягнутай рукі”, дыстантуецца ад сферы культуры. Яна выпрацоўвае і прымае рашэнні пры дапамозе спецыяльна створаных структур, якія складаюцца з аўтарытэтных прадстаўнікоў грамадзянскай супольнасці. Найбольш вядомай формай такіх аўтаномных грамадска – дзяржаўных структур з'яўляюцца GUANGOs (quasi-autonomous non-government organizations) у Вялікабрытаніі.

Па словах Р.Фішэра, перавага прынцыпу “выцягнутай рукі” у тым, што ён “прадугледжвае механізм размежавання і сбалансаванасці для таго, каб пазбегнуць празмернай канцэн-

трації ўлады і сутыкнення інтарэсаў. Далучаючы групы незалежных экспертаў да працэсу прыняцця рашэнняў, ён не дазваляе палітыкам мець занадта істотны ўплыў на культурныя густы або маніпуляваць дзеячамі мастацтва”. [4, 6]

Характар выконваемых гэтымі структурамі функцый розны ў розных краінах. Некаторыя структуры маюць выключна характар саветнікаў, іншыя – надзелены правамі выканаўчай улады. Некаторыя звязаныя з кіраваннем і фінансаваннем выключна культуры, часам таксама іншых галін гаспадаркі. У кожным выпадку заходнееўрапейскія краіны з багатым вопытам маюць бесперапынную шматгадовую традыцыю ў акрэсленні кампетэнцый розных узроўняў грамадскай адміністрацыі і стабільнае становішча ў гэтай галіне.

Установамі QUANGO – тыпу ў Вялікабрытаніі з’яўляецца Англіійская рада мастацтваў, Рада па справах рамёстваў, Камісія музеяў і галерэй, Брытанскі кінаінстытут і інш. У 1996 г. такіх органаў налічвалася 38. Дзяржава дэлегавала ім фактычна дзяржаўныя функцыі. Галоўная з якіх – арганізацыя спраў падтрымкі культуры і мастацтва за кошт дзяржаўных сродкаў, аднак без прамой адміністрацыйнай падпарадкаванасці дзяржаве.

У Фінляндыі ўзмацняецца мясцовы ўзровень органаў самакіравання шляхам павелічэння рангу рэгіянальных саветаў па мастацтву. Новы падзел кампетэнцый паміж цэнтрам і абшчынамі звязаны з праведзенай у 90-х гадах агульнай адміністрацыйнай рэформай, якая прывяла да ўзмацнення мясцовага ўзроўню. У сувязі з тым, што ў Фінляндыі не існуе аўтаномны рэгіянальны ўзровень дзяржаўнай адміністрацыі, гэта павялічвае ранг рэгіянальных саветаў па мастацтву, якія далучаны да дзяржаўнай адміністрацыі. Гэта служыць прыкладам тэндэнцыі дэцэнтралізацыі ў прыняцці рашэнняў у сферы культуры.

Грамадзянская супольнасць ідзе далей па шляху пашырэння дэмакратызацыі працэсаў прыняцця рашэнняў, стварэння ўмоваў для шырокага абмеркавання культурнай палітыкі. Побач з афіцыйнай уладай яна стварае свае структуры – сеткі культурных кантактаў, якія аб’ядноўваюць зацікаўленыя інстытуцыі і асобных прафесіяналаў, ствараючы больш шырокую базу для развіцця палітыкі, чым асобныя установы культуры, якія абараняюць свой уласны бюджэт і праекты. Тэрмін “сетка” пачаў ужывацца ў 1990-х гадах для вызначэння сістэмы неформальных кантактаў паміж прафесіяналамі ў якой-небудзь галіне. [5, 33 - 34]

Амаль ва ўсіх еўрапейскіх краінах можна знайсці прыклады далучэння насельніцтва да працэсу прыняцця рашэнняў у культуры: выкарыстанне незалежных экспертаў, стварэнне аўтаномных (незалежных) інстытуцый, якія займаюцца падзелам сродкаў на культуру, заснаванне таварыства прыхільнікаў, якія існуюць пры культурных установах і г.д.

Пры прыняцці рашэння ўлік меркавання незалежных экспертаў, голасу рознага тыпа грамадскіх устаноў і творчых аб’яднанняў – характэрная прыкмета брытанскай сістэмы. Гэта прыкмета з’яўляецца асноўнай для ўмовы *arm’s length* (выцягнутай рукі) і нічога не ўказвае на тое, каб гэты спосаб быў падвергнуты якой-небудзь змене, акрамя плануемых рэформаў у кіраванні культурай. Абшчыны ўсё часцей кіруюцца рэкамендацыямі сваіх чыноўнікаў (кіраўнікоў), аднак гэтыя кіраўнікі звычайна кансультуюцца з экспертамі са знешняга боку.

У Галандыі дзейнічаюць дзве грамадскія галоўныя установы, якія далучаны да працэсу прыняцця рашэнняў у культуры. Першай з’яўляецца Савет па культуры, афіцыйная ўстанова, якая належыць Міністэрству культуры. Яе члены прызначаюцца на чатырохгадовы тэрмін каралеўскай уладай. Савет прымае ўдзел у прыняцці ўсіх важных рашэнняў, якія датычаць культурнай палітыкі. Урад можа прыняць прапанову Савета ў прыняцці рашэння, ці ў пэўных выпадках яе адхіліць. Савет не ўдзельнічае ў прыняцці рашэнняў, якія адносяцца да індывідуальнага субсідавання. Гэтыя функцыі належаць да інстытуцый фондаў. Яны былі створаны ў астатнім

дзесяцігоддзі і фактычна аддалілі рашэнні, якія датычаць фінансавання культуры, ад урадавай адміністрацыі.

У Фінляндыі за ўсімі рашэннямі, датычаць каторыя малых культурных праектаў ці вялікіх падзей, такіх як фестывалі, хаваюцца меркаванні экспертаў. На рэгіянальным узроўні асобную функцыю адыгрываюць рэгіянальныя мастацкія саветы, якія ствараюць магчымасць ўключэння голасу экспертаў да кіравання культурай.

Далучэнне грамадскасці да прыняцця рашэнняў у культуры у Германіі можна назіраць у працы ўстаноў культуры. Іх сітуацыя стабільная і гістарычна ўсталяваная. Дзейнасць устаноў не абумоўлівае рынак, а толькі вялікая ступень дэцэнтралізацыі грамадскага жыцця, прававы і эканамічны статус устаноў культуры, а таксама ўласны высокі ўзровень удзелу грамадскасці ў прыняцці рашэнняў у грамадскім сектары. Аднак існаму ў Германіі грамадзянскаму праву, без адрознення прыватныя ці дзяржаўныя, гэтыя установы маюць свае таварыства прыхільнікаў. Галоўнай задачай гэтых таварыстваў з’яўляецца падтрымка і прамоцыя сваёй установы. Звычайна дзеянні членаў таварыства тычацца пошуку як найбольшай колькасці сродкаў з прыватных крыніц. Гэты спосаб таварыстваў ці аб’яднанняў, якія адметны вялікай актыўнасцю і спраўнасцю ў штодзённай дзейнасці, атрымоўваюць ад дзяржаўных уладаў пэўныя сродкі для далейшага размяшчэння. Функцыі дыспанента дзяржаўных сродкаў яны выконваюць добра, поўнасцю кампетэнтна і справядліва. Іх дзейнасць з’яўляецца істотным прыкладам прыцягнення грамадскасці да прыняцця рашэнняў у культуры. Выніковы падзел дзяржаўных сродкаў, прызначаных для культуры, абспіраецца на актыўнае, раўназначнае супрацоўніцтва дзяржаўных уладаў і арганізацый трэцяга сектара. Прыцягненне грамадскасці да прыняцця рашэнняў рэалізуецца праз падключэнне да працэсаў прыняцця рашэнняў груп экспертаў, дарадцаў, прадстаўнікоў трэцяга сектара, асоб, якія выступаюць пасрэдкамі паміж дзяржаўнай уладай і ўстановамі культуры.

У Польшчы пры Міністэрстве культуры і нацыянальнай спадчыны дзейнічаюць саветы, якія павінны выконваць дарадча – экспертныя функцыі. Падобная роля у даследчых і асветных установах, такіх як Інстытут культуры, Інстытут даследаванняў рынкавай гаспадаркі. Адначасова на лакальным узроўні існуюць дарадчыя калектывы. Гаворачы ўвогуле, іх уплыў на прыняцце рашэння з’яўляецца дастаткова абмежаваным.

Прыцягненне грамадскасці да прыняцця рашэнняў у пытаннях культуры ў Венгрыі стала абавязковай практыкай на ўсіх узроўнях іх прыняцця. Кожны дэпартамент Міністэрства культуры кансультуецца па сваёй дзейнасці з саветам экспертаў. Падзел сродкаў на культуру адбываецца пры выкананні ўмовы “на адлегласці выцягнутай рукі”. Самастойныя таварыствы дзейнічаюць у кожнай галіне культуры. Незалежнасць як старых, так і новаствораных таварыстваў часткова абмежаваная па прычыне таго, што ў значнай ступені іх дзейнасць фінансуецца з дзяржаўнага бюджэту. У Эстоніі найлепшым прыкладам прыняцця фінансавых рашэнняў у культуры пры ўдзеле экспертаў з па-за Міністэрства культуры з’яўляецца Эстонскі фонд культуры.

Прыкметай новых часоў з’яўляецца стварэнне ў Латвіі ўстановаў, якія ўказваюць на далучэнне грамадскасці да прыняцця рашэнняў: Нацыянальнага Савета па культуры і вялікай колькасці спецыяльных саветаў. Аднак з-за таго, што гэтыя установы былі створаны нядаўна і толькі павінны пачаць дзейнасць, з’яўляецца цяжкім цяпер ацаніць іх уплыў на функцыянаванне адміністрацыі культуры цэнтральнага ўзроўню.

Сучасныя краіны Еўропы прынялі рашэнне аб неабходнасці ўзгаднення грамадскага меркавання і ініцыятываў з кіраўніцтвам культураю. Маладыя дэмакратыі ідуць сцэжкай развітых краін. Аднак галоўнай застаецца праблема, ці экспертныя і дарадчыя установы, якія там існуюць, насамрэч выконваюць надаваемыя ім функцыі, ці таксама з’яўляюцца своеасаблівай вітрынай дэмакратыі. Такая сітуацыя можа быць створана як па віне саміх дэмакратычных інстытуцый,

якім не хапае ўмення нагадваць аб сваіх правах і прывілеях, так і па віне ўлады, якая непадрыхтаваная яшчэ да таго, каб лічыцца з галасам іншых.

Такім чынам, культурная палітыка фарміруецца шляхам узаемадзеяння разнастайных суб'ектаў. Іх можна аб'яднаць у дзве асноўныя падгрупы: 1) дзяржаўныя структуры і 2) прыватныя асобы, саюзы і арганізацыі. Зразумела, што ўсе яны характарызуюцца розным узроўнем адказнасці, наборам правоў і абавязкаў, неаднолькавай здольнасцю да мэтанакіраваных дзеянняў па рэалізацыі сваіх магчымасцей.

Пры гэтым у кожнага з гэтых суб'ектаў сваё разуменне аб'екта. Для дзяржаўнай улады (як заканадаўчай, так і выканаўчай) гэта перад усім “мастацкая сфера”, якая абмежавана непрыбыткавай сферай, дакладна падзеленай на сектары, са сваёй інфраструктурай. На патрэбы гэтай сферы арыентуецца заканадаўства.

Для грамадзянскай супольнасці аб'ектам культурнай палітыкі з'яўляецца культура як спосаб жыцця, без асаблівага падзелу на “высокую” і “нізкую”, “нацыянальную” і “чужую”.

Палітыка, якая выпрацавана на аснове рэальнага партнёрства паміж дзяржаўнымі структурамі, работнікамі культуры і шырокімі масамі грамадства, мае вялікія шансы на поспех, бо

яна нарадзілася ў выніку адкрытага абмеркавання і дыялогу, у цесным супрацоўніцтве з прафесіяналамі. Яе мэты і больш блізкія інтарэсам грамадства, а задачы грунтуюцца зыходзячы з рэальных уяўленняў аб існуючых запатрабаваннях.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Культурная політыка в Европе: выбор стратегии и ориентиры. – Сборник материалов. – М.: “Издательство Либерей”, 2002. – 276 с.
2. Benett T., Mercer C. Improving research and international cooperation for cultural policy. – **Sidney**: Australian key centre for cultural and Media policy, 1999. – 78 p.
3. Клиш Д. Культура, управление и регулирование // Культурология от прошлого к будущему. – М.: Российский институт культурологии, 2002. – С.270 - 279.
4. Fischer R. Introduction to the Position of Independent or Quasi Independent Agencies & Foundations in Cultural Sector in Britain. – A report to the CIRCLE Round Table, Budapest, March, 1994. – 210 p.
5. Mandi Sajmon. Cultural policy – a short guide. – Strasbourg: Council of Europe, 2000. – 70 p.

УДК 159.9:001

Ботух Л.М.

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРЕДМЕТА ИССЛЕДОВАНИЯ В ОБЛАСТИ ПСИХОЛОГИИ РЕЛИГИИ

ВВЕДЕНИЕ

В настоящее время особый интерес наук о человеке связан с осмыслением роли религии в нашей жизни. В нашем обществе впервые сложилась весьма оригинальная ситуация, когда и Светлый День Христова Воскресения – Пасха, и праздник ее отрицающий – 7-е ноября, отмечаются как официальные государственные торжества, равным образом вызывающие гражданский энтузиазм. Тем не менее, процесс массового религиозного выбора просвещенного, сциентистски ориентированного, имеющего, по меньшей мере среднее образование (о всеобщности которого декларировалось уже в 70-е годы) гражданина в начале III-го тысячелетия, объявленного эпохой сверхновых технологий и неограниченных возможностей коммуникации, до конца не прояснен. Особые проблемы возникли на уровне психологического анализа проблемы. На этот факт указывают, например, Самыгин С.И. и соавторы: «наиболее слабым звеном в системе комплексного изучения религий в настоящее время является психология (за исключением исследований, основанных на применении психоаналитических методов), несмотря на то, что растущий интерес к мистике и другим формам религиозного опыта служит стимулом к накоплению эмпирических данных» [1, с.68]. Об этом же факте свидетельствует и количественный контент-анализ, проведенный нами в связи с поиском определения такого фундаментального понятия, как «вера» в психологических изданиях учебного характера. Оказалось, что такие популярные учебники и учебные пособия, как: Психология. Учебник для гуманитарных вузов/ Под общ. ред. В.Н.Дружинина (2001); Основы психологии. Столяренко Л.Д. (2001); Общая психология. Еникеев М.И. (2000); Психология. Общие основы т.1. Немов Р.С. (2000); Психология эмоций. Э.Кэррол /пер. с англ.-2000; Психология. Комплексный подход/Под ред. М.Айзенка - пер. с англ. – 2002; Психология развития. Г.Крэйг/пер. с англ. – 2000; Социальная психология. Д.Майерс/пер. с англ. – 2000. – не содержат ни единого упоминания (тем более попытки определения) такого понятия, как «вера».

ОСОБЕННОСТИ ПРЕДМЕТА ИССЛЕДОВАНИЯ ПСИХОЛОГИИ РЕЛИГИИ

Данную ситуацию, на наш взгляд, объясняет достаточно глубокий методологический кризис, который переживает современная психология. Старая естественнонаучная парадигма постепенно уходит в прошлое, но новая, более соответствующая постмодернистской эпохе с её поливариантностью, плюрализмом и множественностью оснований, ещё окончательно не укрепились. Психология же религии имеет дело с весьма специфическим предметом, а именно религиозным сознанием. Религиозное сознание, в свою очередь, определяется как таковое наличием религиозности, то есть положительной связи с трансцендентным (в терминологии И.Канта) или нуллионным (в терминологии Р. Отто) объектом. Так как естественнонаучная парадигма а priori отрицает существование подобного объекта, то совершенно логично, что она характеризует религиозное сознание как болезненное (невроз) или, в лучшем случае, как некоторое недоразвитие абстрактного мышления. Эту точку зрения весьма характеризуют и названия многочисленных академических работ в области религии, звучавших примерно как «Психология религии и пути её преодоления». Наиболее ярким представителем такого подхода к религии выступил, в свое время, З. Фрейд, который определял религиозное сознание как инфантильное, фиксированное на третьей стадии развития, а именно на переживании Эдипова комплекса. Однако уже в рамках психоаналитической концепции возникла оппозиция Фрейду. Так, его ученик К.Г. Юнг заявил, что не религия является неврозом и общими расстройствами психической сферы личности. Юнг писал: «У человека можно, конечно, отнять его богов, но только, если дать ему других» [2, с. 36].

Тем не менее, несмотря на столь различные взгляды на религию, в психологии уже давно существует область исследований, которая привлекает различно ориентированных ученых. Её, как и множество других проблем психологии рели-

Ботух Лариса Михайловна, преподаватель каф. психологии развития Брестского государственного университета им. А.С. Пушкина, аспирантка каф. психологии заочной формы обучения Академии последипломного образования. Беларусь, БрГУ, 224665, г. Брест, бульвар Космонавтов, 21.